

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
« 30 » серпня 2023 року,
протокол № 2.

Ректор університету, голова вченої
ради університету, доктор юридичних
наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК
(підпис) (ініціали, прізвище)

«30» серпня 2023 року

М.П.

РОБОЧА ПРОГРАМА
з навчальної дисципліни
«ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»
для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування

м. Хмельницький
2023

РОЗРОБНИК:

Професор кафедри теорії та історії
держави і права, доктор юридичних
наук, професор
«21» серпня 2023 року

_____ Віктор САВЕНКО

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри теорії та історії держави і права
«25» серпня 2023 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри,
доктор історичних наук, професор
«25» серпня 2023 року

_____ Леонід МІСІНКЕВИЧ

Деканеса факультету управління та
економіки, кандидатка економічних
наук, доцентка
«26» серпня 2023 року

_____ Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

ПОГОДЖЕНО:

Рішення методичної ради університету
«28» серпня 2023 року, протокол № 1.

Голова методичної ради університету,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка
«28» серпня 2023 року

_____ Ірина КОВТУН

ЗМІСТ

Стор.

1.	Опис навчальної дисципліни		–	3
2.	Заплановані результати навчання		–	4
3.	Програма навчальної дисципліни		–	6
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		–	7
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	7
	4.2.	Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять	–	7
	4.3.	Завдання для самостійної роботи бакалаврів	–	7
	4.4.	Індивідуальні завдання	–	8
5.	Методи навчання та контролю		–	8
6.	Схема нарахування балів		–	9
7.	Рекомендовані джерела		–	10
	7.1.	Основні джерела	–	10
	7.2.	Додаткові джерела	–	11
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		–	14

1. Опис навчальної дисципліни

1.	Шифр і назва галузі знань	–	28	Публічне управління та адміністрування
2.	Код і назва спеціальності	–	281	Публічне управління та адміністрування
3.	Назва спеціалізації	–		спеціалізація не передбачена
4.	Назва дисципліни	–		Взаємодія держави і громадянського суспільства
5.	Тип дисципліни	–		вибіркова
6.	Код дисципліни	–		ЗПВ 1.5
7.	Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	–		перший
8.	Ступінь вищої освіти, що здобувається	–		бакалавр
9.	Курс / рік навчання	–		перший
10.	Семестр	–		другий
11.	Обсяг вивчення дисципліни:			
	1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	–	4,0 / 120	
	2) денна форма навчання:			
	аудиторні заняття (годин)	–	34	
	% від загального обсягу	–	28,4	
	лекційні заняття (годин)	–	16	
	% від обсягу аудиторних годин	–	47	
	семінарські заняття (годин)	–	18	
	% від обсягу аудиторних годин	–	53	
	самостійна робота (годин)	–	86	
	% від загального обсягу	–	71,6	
	тижневих годин:			
	аудиторних занять	–	2	
	самостійної роботи	–	5	
	3) заочна форма навчання:			
	аудиторні заняття (годин)	–	18	
	% від загального обсягу	–	15	
	лекційні заняття (годин)	–	10	
	% від обсягу аудиторних годин	–	56	

семінарські заняття (годин)	– 8
% від обсягу аудиторних годин	– 44
самостійна робота (годин)	– 102
% від загального обсягу	– 85
12. Форма семестрового контролю	– Залік
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	– «Теорія держави і права» «Історія української державності та культури»
2) супутні дисципліни	– «Основи публічного управління» «Історія України» «Історія публічного управління»
3) наступні дисципліни	– «Політологія» – «Політико-правові основи функціонування ЄС» «Філософія»
14. Мова вивчення дисципліни	– Українська.

2. Заплановані результати навчання

Навчальна дисципліна «Взаємодія держави і громадянського суспільства» забезпечує формування таких *освітніх компетентностей* і досягнення *результатів навчання*, передбачених освітньо-професійною програмою «Бакалавр публічного управління та адміністрування»:

<p>Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни</p>	<p style="text-align: center;"><i>Загальні компетентності:</i></p> <p>ЗК 2. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК 3. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 4. Здатність бути критичним і самокритичним.</p> <p>ЗК 14. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.</p> <p style="text-align: center;"><i>Спеціальні (фахові) компетентності:</i></p> <p>СК 1. Здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів.</p> <p>СК 3. Здатність забезпечувати дотримання нормативно-правових та морально-етичних норм поведінки.</p>
<p>Програмні результати навчання</p>	<p>ПР 1. Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.</p> <p>ПР 12. Уміти налагодити комунікацію між громадянами та органами державної влади і місцевого самоврядування.</p>

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен:
1. Знання <i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>
1.1) усвідомити особливості взаємодії держави і громадянського суспільства, їх місце в системі гуманітарної освіти та в культурній спадщині народів;
1.2) знати основні принципи організації життя громадянського суспільства та основні його інститути у визначальних закономірностях і проявах;
1.3) характеризувати різні наукові оціночні характеристики щодо еволюційних процесів взаємодії суспільства та влади;
1.4) знати сучасний стан політико-правового забезпечення взаємодії держави та громадянського суспільства в Україні;
1.5) усвідомити тенденції формування соціальної, правової держави та громадянського суспільства в Україні.
2. Розуміння <i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>
2.1) пояснювати зміст основних правових термінів і суміжних категорій;
2.2) класифікувати політико-правові та економічні підвалини формування дієздатного громадянського суспільства;
2.3) обговорювати сучасні досягнення наукової думки щодо розвитку громадянського суспільства в світовій та вітчизняній правовій науці;
2.4) з'ясувати проблемні аспекти формування держави, права та інших основних інститутів в громадянському суспільстві;
2.5) пояснювати аргументовано оптимізацію взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства.
3. Застосування знань <i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>
3.1) демонструвати навички дослідження закономірностей виникнення розвитку і взаємодії держави і громадянського суспільства;
3.2) застосовувати основоположні ідеї та теорії для пояснення явищ державно-правової дійсності;
3.3) використовувати понятійно-категоріальний апарат юридичної та управлінської науки для вирішення взаємодії держави і громадянського суспільства;
3.4) знаходити різницю між подібними правовими категоріями;
3.5) критично оцінювати правову систему.
4. Аналіз <i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логічній міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>
4.1) дискутувати з приводу висунутих теорій та тверджень щодо явищ державно-правової дійсності та діяльності громадських організацій;
4.2) виділяти головні положення (завдання, пропозиції, оцінки тощо), викладені в певній теорії, твердженні;
4.3) здатність проаналізувати закономірності історичного розвитку державних відносин різних періодів української державності;
4.4) виділити особливості функціонування державних інституцій в конкретних історичних умовах розвитку державності України;

4.5) помічати й аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між подіями і фактами, формулювати тенденції історичного розвитку.
5. Синтез <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1) розробляти понятійний апарат, що пов'язаний із існуванням та функціонуванням держави і громадянського суспільства;
5.2) обґрунтовувати стан і перспективи розвитку тих або інших інститутів держави і права з точки зору основних постулатів громадянського суспільства;
5.3) аргументувати власну точку зору з позицій знання та розуміння основних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування державно-правових явищ;
5.4) узагальнювати загальні, специфічні та особливі закономірності розвитку державно-правової дійсності, форм і способів впливу держави і права на людину, що дасть можливість зрозуміти природу державно-правових явищ і їх роль у розвитку людської цивілізації;
5.5) означити потребу змін системи державного управління на різних періодах формування української державності.
6. Оцінювання <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) критикувати та пояснювати основні державно-правові інститути та явища;
6.2) обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються;
6.3) узагальнювати в систему набуті знання про державу і громадські організації, засвоїти науково-правові поняття та категорії, їх сутність, призначення у системі державотворення;
6.4) співвідносити поняття та сутність законності й правопорядку, а так само наслідки, що тягнуть за собою порушення режиму законності;
6.5) робити висновок щодо стану і перспектив розвитку тих або інших інститутів держави і права з точки зору основних постулатів теорії держави і права.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатовимірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) розробляти самостійно схеми основних правових понять, розкривати їх сутність;
7.2) робити співвідношення державно-правових явищ, наочно показувати їх значення;
7.3) створювати власні висновки, виробляти самостійне бачення певних явищ державно-правової дійсності на основі вивченого та проаналізованого матеріалу;
7.4) пропонувати шляхи вирішення правових проблем і колізій;
7.5) будувати професійну та буденну діяльність, виходячи з розуміння основних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування держави і права.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Генеза ідеї громадянського суспільства в світовій та вітчизняній правовій науці. Концепції громадянського суспільства ХХ ст.

Традиція розуміння громадянського суспільства в західній науці. Уявлення про громадянське суспільство в період античності та Середньовіччя. Розвиток ідеї громадянського суспільства в Новий час. Ідея громадянського суспільства в політичних вченнях просвітителів. Розвиток ідеї громадянського суспільства в українській політичній думці. Концепції громадянського суспільства, розроблені в ХХ ст..

Тема 2. Громадянське суспільство: сутність, структура, інститути. Глобальне громадянське суспільство.

Сучасні підходи до розуміння сутності громадянського суспільства. Структура громадянського суспільства: системний, інституційний та секторний підходи. Фактори становлення і розвитку громадянського суспільства. Функції громадянського суспільства. Глобальне громадянське суспільство: поняття та сутність. Причини появи глобального громадянського суспільства. Основні актори глобального громадянського суспільства. Сучасні інформаційні технології та глобальне громадянське суспільство. Функціонування громадянського суспільства в світлі глобальних проблем сучасності.

Тема 3. Громадянське суспільство і демократія.

Поняття та умови функціонування демократії. Демократія як система збалансування сил та інтересів. Вплив процесів трансформації на форму громадянських суспільств. Громадянське суспільство як умова свободи та демократії. Правова держава і демократія.

Тема 4. Правова держава і проблеми її формування в Україні.

Становлення та розвиток ідеї правової держави. Поняття та ознаки правової держави. Сучасна концепція правової держави. Теоретичні та практичні аспекти побудови правової держави в Україні. Права людини та їх гарантії в Україні як один із головних принципів правової держави.

Тема 5. Громадянське суспільство та влада як суб'єкти взаємодії.

Феномен влади. Суспільство та влада як суб'єкти взаємодії. Поняття і основні форми взаємодії суспільства та влади. Історична еволюція взаємодії суспільства та влади.

Тема 6. Стратегії співпраці громадянського суспільства і держави.

Еволюція поглядів на співвідношення держави та громадянського суспільства у політичній думці. Формування механізму інтеракції інститутів громадянського суспільства і держави. Теоретичні моделі взаємодії громадянського суспільства і держави.

Тема 7. Інституціоналізація громадянського суспільства та правової держави в Україні.

Формування політико-правових основ для зародження та становлення громадянського суспільства в Україні. Проблеми інституалізації громадської думки в Україні. Розвиток громадянського суспільства як умова інституалізації громадської думки.

Тема 8. Організаційні форми взаємодії державних органів з громадськими об'єднаннями

Інституційні структури, що забезпечують взаємодію державних органів виконавчої влади з громадянським суспільством. Процедури взаємодії влади з суспільством: слухання, діалог, партнерство та інші. Оптимізація взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства.

Тема 9. Сучасна українська модель взаємодії інститутів держави і громадянського суспільства та її перспективи.

Загальні засади функціонування громадянського суспільства в Україні. Тенденції формування соціальної, правової держави та громадянського суспільства в Україні. Детермінанти оптимізації розвитку громадянського суспільства та моделі його взаємодії з державою. Взаємодія громадянського суспільства та держави в умова російсько-

української війни. Співпраця громадянського суспільства, людини та держави: виклики сьогодення. Перспективи взаємодії громадянського суспільства та держави в період післявоєнного відновлення.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна / заочна форми навчання					
		Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ін. зав.	СРС		
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Генеza ідеї громадянського суспільства в світовій та вітчизняній правовій науці. Концепції громадянського суспільства ХХ ст.	14/13	2/1	2/1	-	-	10/11
2.	Громадянське суспільство: сутність, структура, інститути. Глобальне громадянське суспільство.	14/13	2/1	2/1	-	-	10/11
3.	Громадянське суспільство і демократія.	14/13	2/1	2/1	-	-	10/11
4.	Правова держава і проблеми її формування в Україні.	14/13	2/1	2/1	-	-	10/11
5.	Громадянське суспільство та влада як суб'єкти взаємодії.	14/13	2/1	2/1	-	-	10/11
6.	Стратегії співпраці громадянського суспільства і держави.	13/13	2/1	2/1	-	-	9/11
7.	Інституціоналізація громадянського суспільства та правової держави в Україні.	12/13,5	1/1	2/0,5	-	-	9/12
8.	Організаційні форми взаємодії державних органів з громадськими об'єднаннями.	12/13,5	1/1	2/0,5	-	-	9/12
9.	Сучасна українська модель взаємодії інститутів держави і громадянського суспільства та її перспективи.	13/15	2/2	2/1	-	-	9/12
	Всього годин	120	16/10	18/8	-	-	86/102

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 5.2.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 5.2.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Завдання для самостійної роботи студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів денної форми навчання включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання. Самостійна робота студентів заочної форми навчання передбачена навчальним планом у формі виконання домашньої контрольної роботи.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.3. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 5.2.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.4. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань.

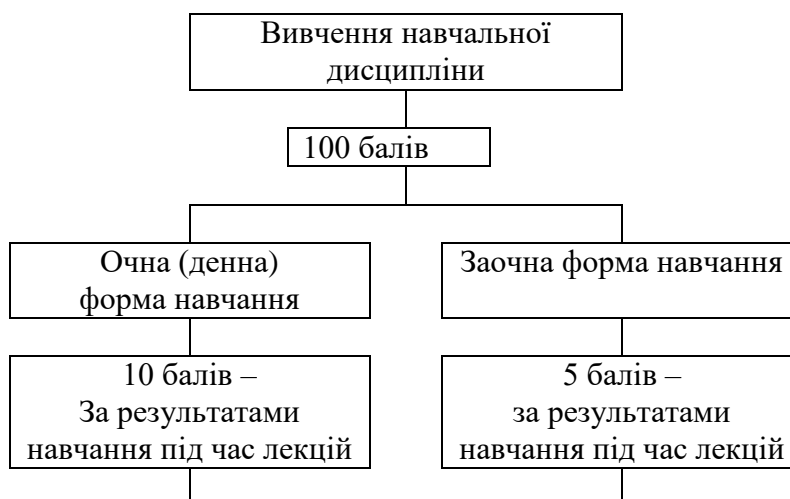
Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

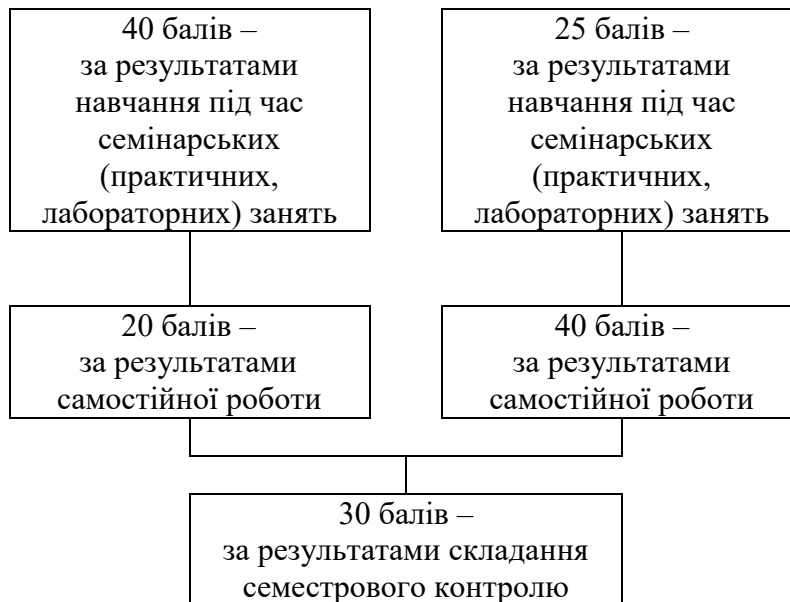
- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;
- 4) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;
- 5) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;
- 6) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного заліку. Структура залікового білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів студентів з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: затв. Указом Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#top>.
2. Абетка політична. Громадянське суспільство і політика : навчальний посібник. За наук. ред. док. наук держ. упр. О. В. Радченка, Редактор-упорядник М. Д. Городок, [автори-упоряд. А. В. Карташов, О. В. Радченко], вид. 11-е, доп. і перероб. Київ. 2016. 48с
3. Бебик В. Глобальне громадянське суспільство: теорія, методологія, менеджмент. *Політичний менеджмент*. 2006. №2(17), С.140-147.
4. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства : навч. посіб. / за ред. Ю. П. Сурміна, А. М. Михненка ; авт. кол.: Сурмін Ю.П., Михненко А.М., Крушельницька Т.П. та ін. Київ НАДУ, 2011. 388 с.
5. Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України (м. Київ, 22 червня 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. 240 с.
6. Взаємодія інституцій держави та громадянського суспільства в Україні: західні землі (кінець XIX – початок XXI ст.): колективна монографія. / [відп. ред. Ігор Соляр]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2017. 748 с.
7. Гавриленко І.М. Громадянське суспільство: монографія. Львів : Новий світ-2000, 2021. 714 с.
8. Гарасимів Т. З., Чернописька В. З., Дашо Т. Ю. Громадянське суспільство: правовий імператив сучасності. Монографія. Львів, 2020. 243с.
9. Громадянська освіта : посібник / О.В. Літвінов, Н.М. Літвінова, за заг. ред. О.В. Літвінова. Дніпро. ТАМАРИСК, 2017. 100 с.

10. Громадянське суспільство та правова держава: виклики сьогодення: монографія / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Л.Ф. Купіної, В.І. Шакуна. Київ : Алерта, 2023. 304 с.
11. Громадянське суспільство в час воєнних конфліктів. Збірник наукових статей. За ред. П. Кендзьора. Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін "Нова Доба". Львів : Панорама, 2020. 140 с.
12. Громадянське суспільство : курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти... / уклад. Т. М. Борко. Миколаїв : МНАУ, 2023. 153 с.
13. Громадянське суспільство: проблеми і напрями інституційного розвитку: навч. посіб. за заг. ред. Ю. П. Сурміна. Київ НАДУ, 2008. 55 с.
14. Громадянське суспільство: історія та сучасність / за ред. Т. В. Розової. Одеса. Юрид. л-ра, 2010. 342с.
15. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків Право, 2013. 536 с.
16. Громадянська освіта : посібник / О.В. Літвінов, Н.М. Літвінова, за заг. ред. О.В. Літвінова. Дніпро. ТАМАРИСК, 2017. 100 с.
17. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства. Методичні рекомендації. А.О. Красносільська, М.В. Лациба, А.В. Волошина, В.О. Купрій, Н.М.Чермошенцева, О.Л. Вашук. Київ Агентство «Україна», 2013. – 180 с.
18. Держава і громадянське суспільство в Україні: пошук концепції співпраці [Текст]: аналітична доповідь / За ред. О.М. Майбороди. Київ. ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН Укр., 2013. 376 с.
19. Держава, влада та громадянське суспільство у документах політичних партій України (кінець 1980-х - перша половина 2011 рр.) / Упорядн.: Т.А. Бевз, Д.В. Веденєєв, П.П. Гай-Нижник та ін.; Керівник проекту М.С. Кармазіна. – Київ. Ін-т політичних і етнонаціональних дослідж. ім. І.Ф. Кураса, 2011. - 808 с
20. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неklasичних інтерпретаціях: Монографія. Київ, Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 520 с.
21. Кравчук В.М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні: монографія. Тернопіль. Терно-граф, 2011. 260 с.
22. Краснопольська Т.М. Взаємодія громадянського суспільства та правової держави. Одеса. Фенікс 2015. 102 с.
23. Пилипенко, Л., Позняковська, Н. Концепції становлення і розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2023. № 1(99). С. 121-127.
24. Пріоритети розвитку громадянського суспільства України / М. Лациба, О.Вінніков, Л. Сідельнік, Д. Український.; Український незалежний центр політичних досліджень. Київ, 2008. 188с.
25. Рибалка В.В. Соціально-педагогічне і психологічне забезпечення розвитку дієвого громадянського суспільства і особистості громадянина: посібник. / В.В. Рибалка. Київ. ТАЛКОМ, 2018. 226 с.
26. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / В. М. Яблонський, О. М. Балакірева, Т. В. Бельська [та ін.]; за ред. О. А. Корнієвського. Київ. НІСД, 2016. 72 с.
27. Соціальне партнерство і державна політика: від теорії до практики демократизації державного управління : монографія /В. М. Мартиненко (кер. авт. кол.), О. М. Крутій, А. В. Стойка та ін. Харків. Магістр, 2009. 251 с.
28. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ. Інститут соціології НАН України. 2015. 420 с.

29. Сталый розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.. А. Садовенко, Л.Масловська, В. Середа, Т.Тимошка. 2_ге вид. Київ. 2011. 392с
30. Формування та становлення громадянського суспільства в Україні : монографія / [авт. кол. : В. І. Цимбалюк, В. І. Гришко, І. В. Міщук та ін.]. Одеса : КУПРІСНКО СВ, 2019. 158 с.

7.2. Додаткові джерела

1. Бебик В. Глобальне громадянське суспільство : теорія, методологія, менеджмент [Електронний ресурс] / В. Бебик // Український центр політичного менеджменту. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=56&c=1190>
2. Білоус В. С. Проблема становлення і розвитку правової держави і громадянського суспільства. *Політологічний вісник*. 1993. Ч. 3. С. 10– 24.
3. Блашук Т. В. Розвиток громадянського суспільства та його інститутів в умовах глобалізації [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://globalsociology.com/2011/07/06/the-importance-of-the-global-civil-society-henceits-necessary-sabotaging/>
4. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: Монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 211 с
5. Бойчук М. А. Формування громадянського суспільства в контексті саморозгортання соціального організму країни. *Нова парадигма : Журнал наукових праць*. Київ. Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2006. Випуск 53. С. 156 – 165.
6. Бойчук М. А. Аналіз суперечностей у розвитку владних відносин на початку ХХІ століття. *Нова парадигма : Журнал наукових праць*. Київ. Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. Випуск 40. С. 170 – 178.
7. Бойчук М. А. Місцеве самоврядування розбудови громадянського суспільства. *Пам'ять століть*. 2007. №1 (64). С. 129 – 144.
8. Бойчук М. А. Формування громадянського суспільства в процесі трансформації постсоціалістичних політичних систем. *Нова парадигма : Журнал наукових праць*. Київ. Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2006. Спеціальний випуск. С. 148 – 151.
9. Бортніков В.І. Дискурс парадоксальної політичної участі громадян в розвитку демократії. *Політологічний вісник: збірник наукових праць*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ: ТОВ «Вадекс», 2023. Вип. 90. С. 202-215.
10. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства [Електронний ресурс] : Роз'яснення Мін'юсту України від 03.02.2011 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11>
11. Волківський М. А. Громадянське суспільство в Україні: особливості формування і роль у становленні держави. *Політичне життя*. 2023. № 4. С. 12 – 20.
12. Войтович Р. В. Глобальне суспільство як нова форма соціальної організації у сучасних умовах [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/ philo/05vrvosu.pdf>
13. Воронов І. О. Політичний режим та система відносин «державна – суспільство». *Політологічний вісник : Зб. наук. пр.* Київ. Знання України. 2002. Випуск 11. С. 73 – 80.
14. Воронов І. О. Громадянське суспільство і влада. *Людина і політика*. 2003. № 1. С. 31 – 41.
15. Гамулець М.І. Соціальна держава як умова появи та розвитку благодійності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №1. С. 323–327.
16. Гейда О. В. Місце та роль політичних партій в процесі формування громадянського суспільства. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Вип. 29. 2005. С. 258 – 262.
17. Гейда О. В. Політичні партії та громадські організації : проблеми взаємодії. *Наше право*. 2004. № 4. С 8 – 11.

18. Головащенко О.С. Громадянське суспільство та соціальна правова держава: взаємодія в контексті мовних та інших соціокультурних відносин. *Форум права*. 2023. №4. С. 16–22.
19. Гринюк Р. Ф. Поняття законності та її вплив на процес розбудови правової держави. *Правничий часопис Донецького університету*. 2003. № 1 (9). С. 3 – 9.
20. Гринюк Р. Ф. Поняття «правового державного ладу» та «правового громадянського суспільства» І. Канта у контексті розвитку теорії правової держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 4. С. 5 – 15.
21. Кириченко С. О. Співвідношення понять правової держави і громадянського суспільства в Україні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин : Зб. наук. пр.* (випуск 22, ч.1). Київ. Інститут міжнародних відносин при Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, 2000. С. 85 – 95.
22. Кисельова О. М. Роль громадянського суспільства у розбудові сучасної соціальної держави: конституційно-правові засади. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. Випуск 2 (6). С. 38–43.
23. Кін Д. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. Київ. КІС; АНОД, 2000. 192 с.
24. Котелевець А.М., Мартинюк Я.В. Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць. 2022. С. 174–179.
25. Любохинець, Л.С. Глобальне громадянське суспільство: суть, складові та особливості становлення. *Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів*. 2019. С. 17-19.
26. Оніщак, Р.Є. Громадянське суспільство в сучасній Україні: проблеми розвитку та шляхи їх вирішення. *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу*. 2022. С. 183-185.
27. Питання сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України від 24.03.2012 р. № 32/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 9. С. 15. Ст. 317.
28. Разова Т., Барков В. Ідеальне та реальне в уявленні про громадянське суспільство. *Політика і час*. 2003. № 6. С. 44 – 50.
29. Савенко В. В. Антропологія становлення громадянського суспільства та демократичної держави у вимірі правової реальності. *Наукові записки. Серія : Право*. Кропивницький, 2019. Випуск 6. С. 4–7.
30. Савенко В. В. Громадянське суспільство в системі сучасного державотворення: філософсько–правовий дискурс. *Соціально–правові студії. Науково–аналітичний журнал*. Львів: ЛДУВС. 2019. Випуск 2(4). С. 16–21.
31. Савенко В. В. Громадянська правосвідомість як запорука правопорядку в державі. *Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць ЮФ ТНЕУ*. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. Випуск 3. С. 19–22.
32. Савенко В. В. Історіософське бачення явища громадського суспільства: антична та середньовічна правова реальність. *Митна справа*. Одеса. 2014. № 6. Ч. 2. Кн. 1. С. 97–102.
33. Савенко В. В. Вплив закону на формування правосвідомості людини у громадянському суспільстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. Херсон. 2014. Вип. 6–1. Т. 1. С. 62–65.
34. Савенко В. В. Історіософський аспект формування громадянського суспільства в умовах правової реальності Європи та світу нової доби. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. Одеса. 2014. Вип. 10 – 1. Т. 1. С. 35–38.

35. Силантьєва І.В. Взаємодія політичної влади та громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 173 – 177.
36. Скворець В. О. Громадянське суспільство в контексті світової історії. *Ноосфера і цивілізація*. Донецьк : Дон-НТУ, 2006. Вип. 3(6). С. 63 – 69
37. Скворець В. О. Громадянське суспільство : сутність і зміст поняття. *Нова парадигма : Альманах наукових праць*. Запоріжжя, 2003. Вип. 32. С. 149 – 162.
38. Скворець В. О. Основна закономірність розвитку громадянського суспільства. *Культурологічний вісник : Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянищини*. Запоріжжя, 2005. Вип. 15. С. 161 – 169.
39. Співак В. М. Правова держава – політична форма виразу громадянського суспільства. *Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі*. Київ. УФІМБ, 1999. С. 186 – 188.
40. Співак В. М. Глобальне громадянське суспільство : реалії та майбутнє [Електронний ресурс] Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2010_1/34.pdf;
41. Трима К. А. Особливості функціонування глобального громадянського суспільства. Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_61/Gileya61/P20_doc.pdf
42. Узун Ю. В. Сучасні уявлення про громадянське суспільство та його типи. *Актуальні проблеми політики : Зб. наук. пр.* 2000. Вип. 10-11. С. 630 – 637.
43. Федірко І.П., Косілова О.І. Громадянське суспільство і держава: напрями взаємодії. *Політологічний вісник: збірник наукових праць*. Київ: ТОВ «Вадекс», 2023. Вип. 90. С. 302-312.
44. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства [Електронний ресурс] : Роз'яснення Мін'юсту України від 24.01.2011 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11>
45. Чкадуа М.І. Механізми взаємодії держави та громадянського суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 432 – 435.
46. Чапала Г. В. Місцеве самоврядування і громадянське суспільство : проблема співвідношення. *Право України*. 2004. № 2. С. 127 – 132.
47. Чапала Г. В. Місцеве самоврядування – інститут демократії. *Розвиток демократії та демократична освіта в Україні : Матеріали II міжнар. наук. конф.* Київ. Ай Бі, 2003. С. 288 – 294.
48. Шуміло О.М. До питання ключових інститутів громадянського суспільства. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 3 (103). С. 35–43.
49. Шермейстер М. Г. Реалізація концепції громадянського суспільства в країнах Західної Європи. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 8 (36). С. 341-350.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.president.gov.ua> – Офіційне представництво Президента України.
2. <http://www.rada.gov.ua/> – Офіційний портал Верховної Ради України.
3. <http://www.kmu.gov.ua/> – Офіційний портал органів виконавчої влади України.
4. <http://www.mfa.gov.ua/> – Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України.
5. <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/> – «Україна-Європейський Союз» – офіційний сайт представництва України при Європейському Союзі.
6. <http://www.coe.kiev.ua/index.html> – Сайт офіційного представництва Ради Європи в Україні.

7. <http://www.un.org/russian/> – Офіційний сайт ООН.
8. <http://www.niss.gov.ua/> – Національний інститут стратегічних досліджень.
9. <http://www.politik.org.ua/> – сайт Українського центру політичного менеджменту (повнотекстові версії журналів «Політичний менеджмент», «Соціальна психологія», «Людина і політика», «Український соціум»).
10. <http://www.useps.org> – офіційний сайт українського центру економічних та політичних досліджень ім. Разумкова.
11. <http://www.socis.kiev.ua> – сайт центру соціальних та маркетингових досліджень (містить результати соціологічних досліджень, статистичні дані).
12. <http://www.ucipr.kiev.ua> – Сайт українського незалежного центру політичних досліджень – електронний журнал «Пріоритети».
13. <http://www.gumer.info/> – електронна бібліотека гуманітарних наук «Гумер» (містить першоджерела з курсу).
14. <http://politics.ellib.org.ua/> – Он-лайн бібліотека по політології та політичним наукам.
15. <http://www.info-library.com.ua/> – Електронна бібліотека (розділ політології).
16. <http://www.socioline.ru> – Електронна бібліотека з соціології.
17. <http://dialogs.org.ua/ua/> «Діалог.UA» – інформаційний ресурс, що орієнтований на суспільний діалог з проблем стратегії розвитку України.
18. <http://www.politdumka.kiev.ua/> – політологічне інтернет-видання Інституту посткомуністичного суспільства і журналу «Політична думка».